

Lászlóffy Csaba

A költő özvegy Múzsája
avagy
A LÁZADÁS RÉMÜLETE

Az egész egyre megfoghatatlanabb volt mégis. Kezdetét vette a harc az ifjúkor hiedelmei közepette.

L. Esendő mosollyal (fáradtan, mint az öregek?), de belül minden idegszálát cinizmus feszíti: – Patás kentaurokhoz csatlakoznék, az állatszágú /ös/rengetegbe (ezt túl kihívóan mondta!) – jóllehet restellek bármely csordához sodródni –, míg a bevett polgári lét álarca mögött sunyít... Még jó, ha szégyenkezik.

M.: – Maga még gyermek. (Kikacagja. De a hangja meleg, gyámolító.) Örülnie kéne, hogy messze van innen a városok gonosz levegője, a törvénytörő tárgyalások, a bérkocsitaxák, az orfeumok...

L. (licitáló hangnemben): – A hivatalos közlönyök álnok hazugszavai s a világbolondító szappanbuborék-teóriái!

M.: – Dekadens nyavalygás helyett csak e föld, csak a fény, csak a tűz... Itt még a holdkóros folytatásos-regények is elsorvadnak, meg a futuristák ákombákomjai.

L. abszint helyett a gyantás, tapadós illatok részegítő szaga után szimatolt, miként a vén, repedezett terméskövek közt, egy derék, megbízható vizsla. Egyszer csak erőltetett vidámsággal kiáltott fel:

– Hangyák! Egy egész boly!

Tekintetük összevillant, s behunyt szemmel már-már érezni vélték (valamely modernnek kikiáltott versidézettel szerint), hogy *mily édesen hámlik a hús.*

– A hús záporok minden undorítót lemosnak, és nyomukban ezernyi hajlékony gilisztafejjel ágaskodhat újra a földi rög.

– Az én csírái titokzatosak – figyelmeztette halk kuncogással az özvegy.

– A vágy lidérceket szül, tudom. – Kis idő múlva, szemüvegét az orra tövében megigazítván, mégis kihúzta magát, mint egy tősgyökeres kamasz. – Dadog az ember, hallgat föld... ámde a fény tánca, a képzeleté: megfoghatatlan.

Saját múltját meséli most (kinek!) – vagy másvalakiét?

Kiáltani kéne (vallani?), hogy: annyi eltékozolt vágy, szerelem! Szürke évek, midőn igába fogva halált ölelt. Ő pillanatnyilag kettőt is, a sajátjával együtt. Hányszor megutálta már a testét, mert elnyelte a legkülönösebb titkokat.

Az özvegy fagyos csontujja (a mögöttes *én* zilált dobolása még korántsem kéjvágy!). Lusta, tétova pillantása csak álca. Ahogy a nappali ablakszárnyait szélesre tárja, ha legalább e heti szorongásait kiszellőztethetné...

Bennem mikor fog csillapulni a láz? Hisz „úr/i/nő” vendége volnék, nem sikítózó parasztnyecskeé!...

Kint zivataros reggel, mennymorajlás. M. kopott karszékében ül, hunyt pillái alatt is éber lélekkel. S én: gyönyörű lábánál lihegő szelindek.

Ráomolni, vagy felkapni s forgatni, mint lökött vigyorú legények(!)

...Egy deres csikót volt alkalmam megülni, mögöttem egy feslett cseléd, kétségbeesetten tépte a kinőtt kollégistaing kirojtosodott nyakát, dőlt rólam a verejték, s messzi kis tornyok tűzvészről riasztott veszett harangjai űztek (igazi rémálom volt), elnyomva szívemben a méhzsongást.

Meleg, fülledt levegőjű éjszaka volt:

„A világ úgyis menthetetlenül beteg lett...”/ Hangom szenvedőnek tűnt s szaggatottan csengett. / Az özvegy váratlanul most fölém hajolt. //

Roncsok, hullák közt zuhanunk a mélybe / (én a végzet bélyegével homlokomon, / habár gonoszság üldöz – ősi vadon; / vagy megkeseredett apám ijesztő réme?) –; / érzem, amint gyúlékony handabanda-/ plakátok uszítása ellenére az ész, / s a gyógyító érzéki vágy s beteljesülés / új életet lehel hitvány húsomba...

(Mi akar ez lenni. Talán vers? Ügyelni kéne a hetedfeles jambusokra, a Mesteremre /Babits!/ való tekintettel.)

M. (miként ha gondolatolvasó volna): – Mindig csak az ész pengevillogtatásai... Közben a szeretet a perifériára szorul.

L.: – Mit lehet tenni, hogyha a morál is jórészt már csak utópia!...

(Az álkonfliktusokból – a tizenkilenc esztendő elmé ezt már csak magában gondolja –, azért lesz annyi katasztrófa.)

M.: – Az emberek túlnyomó többsége számára, még ha kiemelkedő alakról van is szó, az élet értelme homályban marad...

– Az ösztön – kotyogta közbe L. Mint aki tudja, hogy csak a látás, a gondolat képes áttörni az élet mocskaiban, a kikezdett anyagon.

– A késztetések... A küldetés titkát egy szóban nem lehet kimondani. Gyakran hamis árnyék nőhet az individuum fölé.

– Sokszor azt hiszem, hogy merő véletlen – szinte mindegy –, melyik néphez, nációnhoz tartozom, Megérezni s megfejteni valamit a világ körforgásából... mindenekelőtt a látványból!

M. elnéző mosollyal: – Talán a tapasztalati ismeret... idővel?

– Annál több. Elég egy véletlen, egy világégés, hogy az egyént leszakítsa – megfossa mindattól, amit a látvány takar; legyen az ártatlanság vagy bűn. Érzéki csoda.

A fogalmazás hallatán a nő kitakart homloka elborulni látszott. (Vagy csak képzeltem? – esküdni mertem volna rá, hogy korelőnye ellenére, ha meg is fordul e fejében olykor: az érzékfölötti régiókban keresi a bűnt, nem úgy mint ő, az érzékek útvesztőin.)

M.: – Leszakadni az isteni szeretetről: a bűn kezdete.

Ez, az ő szép, metszett szájából, túl oktatóan hangzott.

Kapásból vágtam rá (meggondolatlanul?): – Vagy az örületé.

M. (fejcsóválva; bele is pirul): – Az ilyen emberen már csak a büntudat segíthet.

Hajlik azért a csodás női alt hang, erősödik, majd halkul – s aki hallgatja, magában is hallja, annak több esélye van arra, hogy egyszer beváltsa küldetése értelmét... Csak azt ne halljam senkitől, hogy alá kell vetned magad, hódolnod kell valamilyen merev törvénynek! – legyen az egyenlőség, szabadság vagy testvériség. Tudniillik: a modern kor lejáratott dogmaiban nem hiszek.

– Lao-ce a parancsra, hogy hozd rendbe az állam ügyeit, azt válaszolta volt Konfu-cenek, hogy: Előbb hozd rendbe a magad ügyeit!

M. felhúzta szemöldökét: – Ez mire fel volt most... ez a kinyilatkoztatás?

Hangosan járt el a szám; a berzenkedő önmutogatás – no meg az önérzet – sokszor aludni sem hagy. («Melyiket érdemesebb föltámasztani?» – kérdezte tőlem az özvegy kissé kacéran, vagy inkább fölényesen az este. – «Két-három puska még nem egy arzenál», tette hozzá engedékenyen.)

Elég egy szúrás, sápadoztam a félsötétben, nem kell hozzá szuronyroham, hogy...

Lázadozom, és megrémülök tőle... (Attól, hogy kiszolgáltatatom magam valakinek.) Mielőtt kedvet kapnál lázadozni, megaláznak.

M: – Különben is: most minden kockázat értelmetlen. Azért kellett eljöttünk abból a szörnyű fővárosból.

Konok voltam, mint akinek nincs szándékában megtántorodni. S ha netalán mégis, hát hetekig fogok dühöngeni gyávaságom miatt.

A libabőröző, kékbőrű vizet bámultam; az égiháború még késlekedett.

A kettős gyönyörig úgysem fogunk eljutni (viaskodtam magamban). A fogyó, pusztuló nő és férfi!... Láttam őket a gázlámpa alatt, amint előbb a barokkpalota falát támasztották. Egymást marcangolták; a civakodás, a becsmérő szózuhatag kevésnek bizonyult. Karok, körmök tusája volt; végül egymást ölték.

Eszembe jutott az „az őszes úr” – Franz Gráf – kifinomult modora. Az összeomlás vajon mennyiben érintette osztrák bankokba őrzött millióit? A Kommün s a román megszállás miatt így jutottam Pesten, a Nyugati Pályaudvar közelében albérletbe: befogadott (nem hinném, hogy csak a kényszerbekvártélyoztatástól tartva).

Frau Mácsi (akkor még az volt nekem, megközelíthetetlen németajkú özvegy) jelen volt a kivallatásomon, s elszörnyedt irdatlan bakancsaim, koszos katonaköpenyem láttán (hát még azon, hogy egyensapkámon vörös csillag díszelgett!); miközben két bájos szobacica kipakolta az egyetemi hallgató árva kofferjéből az egy szál inget, két gatyát, három pár harisnyát. A könyveimen kívül kétségtelenül *ennyi voltam*.

Most már borotválkozni is illik (erre is Franz Úr, a bornagykereskedő tanított meg) itt, a balatonföldvári Gráf-villában, mielőtt fiatalon megözvegyült húga gondjaira bízott volna.

Dac a végzet előtt. Engem nem fog megtörni semmilyen úri vagy proli-szabály. Tőlem elsüllyedhet az egész világ; barbár maradok (tanítványnak! szeretőnek! egyaránt).

– El fogunk süllyedni, meglátja – suttogja M. félénken, mint aki máris kész meghajolni az erőszak előtt.

„Az ár kímélet nélkül a pusztulásba sodor korhadtat, jót” – vallotta meg nekem már, ennél sokkal feszélyezettebben.

Hóförfeteggel örvénylett a tél. Az ötszobás lakás egyik befagyott ablakán amint kinézett: a körüti fák helyén sűrű köd, sehol a rétek tavaszi szaga...

Sehol görcsoldó varázs?

*

Karjába emeli M.-t. A hol lefegyverző szelídségű, hol tragikus alaptónusú teremtményre ezúttal aligha lehetne ráfogni, hogy túrhetetlenül pedáns; jóllehet – mint aki sehogyan sem akar „a gyönyör büszke és makacs áldozatává” válni – csak kacag, telekacagja a villa szőlős teraszát. L. sóvárogva nézi a nő gúnyos ajkát, s állja keskeny ívét.

Szellő se rebben, mégis átcsap rajta (*„a csúnya, fekete fiún)* a rémület. Meglapulnak én csírái, a vágy lidérce ócska, molyrágta plédbe burkolózik kimerülten.

Alku tárgya minden, mint amelyet hím s nőstény közt látott legutóbb. A férfi nyögve hatolt bele a lesütött szemű utcalányba, aki csak épphogy fölemelte tarka szoknyáját, eszébe sem jutott színlelni, a legkisebb élvezetet bár...

Jaj, ha csak ilyen kényszerű sóhajt hallani ki a forró fuvallatból. Óvatos nyögést. A beteg testet különben sem lehet szellemi vagy lelki fogyatékosok nyögéseivel gyógyítani.

A tó mozdulatlan felszíne – talán csak káprázat. Páran, nem csak kölykök, köveket hajigálnak a tó sekélyes vizébe. Őt is hatalmába keríti az izgalom.

„Nem önzés részemről vajon – különben sem lehet közöm az asszonynépet trágár kézmozdulattal, fintorral fogadó vagy elutasító kanokhoz (!) – egyvégtében azon csüngen, amit egy «lovag» győztes biztonságával megálmodtam? (Köpök rátok, színlelt fölény, s kékvérű nemesség! Habár börtön a föld ma is: robotot ránk-tukmáló hivatal.)

A *helyszínrajz*, s ami férfiban, nőben egymásnak domborodó-homoruló... Utóvégre földből vétettünk, fölismeri egymást a két test; felemelkednek s szállnak a mesebeli kastély fölött. Aki látja őket, rémülten menekül, vagy térdre hullva égnek emeli karját. Könyörületért.

Áhítat volna ez? – egy frászt!”

Valami szörnyű, bénító félelem vesz erőt rajta. Nem ragaszkodni többé semmihez (!) – csak ami szívében még gyermeki. Aztán megpillant egy fekete sörényű nőstényt (tanulótársai között is volt ehhez hasonló «szoknyás talány»), s már csalja az ismeretlen méz

illata: „Csapdába estem! Kiszolgáltatott vagyok” – mint késhegy úgy villan meg és hatol belé a fájó akaratnélküliség.

Ahol a lélek elejti magát... „Meddig fog ez kísérni: Amíg élek?”

A faj gyengéje, betegsége. Örülete...

„De hátha ez a költészet kezdete?”

Teste-lelke előre remeg.

Csak ne úgy, mint a balga kiszolgáltatottak, az agy zezzug csattanásaira fülelők.

Nem a nőt látja már benne; de *azt, aki Minden*. S a vénájából méregként kiválik valami – le se kell írnia –:

(„Mi lesz ebből, milyen új szörnyűség?”)

Behunyt szemmel is látja a gerincet, gilisztaként tekerőzni, a parti homokszoborból kifutót.

Görcsösen fetreng az üde, de jajongó fűvön.

„Elég lenne, ha ujjbegyével megérintene... Hogy kigyógyulj tévelygéseidből. Hogy magad mögött hagyj ezt a zavaros veszélyérzetet. Kitalált pózok, bűnök szertelenségeit.”

M. különös pillantással nyugtázza a fiú sátáni vigyorát. („Mint akit váratlanul megcsapott a bűntudat előszele” – gondolja jóhiszeműen.)

L. hetykén veti oda a szüzességével megkívánt «öreg» Múzsának: „Sose irigyeld a normálisokat!”

S már életnagyságban kígyózik lelki szemei előtt a homokszoborból kifutó gerinc.

Az özvegy, kezében újságlepedőkkel, a megújuló széllel hadakozik.

„Európa túlzó, *egzotikus* megoldásokat kínál nekünk – mondja fennhangon. – Pádova után Belgrád! A mi bűnünk is, igaz, habár a döntés a győztesek kezében van mindig.”

„Hát igen! Állítólag Károlyi pacifizmusának isszuk a levét.”

„Az önhittségének... – Frau Málcsi nem hagyhatja ki, persze, a politikai kravall asszonyokat csábító poénját: – No meg Katinkája hisztériájának!... A magyar küldöttséget fogadó antant haderők parancsnoka, valami francia, amikor meglátta, hogy a Belgrádba siető Károlyi a budapesti csendháborításban jeleskedő Katonatanács bűnözőként közismert fejét is magával vitte, gúnyosan jegyezte meg a magyar grófnak: «Hát ilyen mélyre süllyedtek?» – Szeme elé tartott tenyerével is hunyorogva az erős napsütésben. – Ha a Monarchia megbízottjával ültek volna le

tárgyalni, a belgrádi frontszakaszon nem került volna sor erre a megalázó, külön fegyverszünetre...”

A fűtött hangú vallomás jobban elkábítja L.-t, mint a fantázia meredek ösvényén egyensúlyozó osztrák nő büszkesége... Ámde hogyan is lehet a halott ország dermedt húsát a dús keblű Málcsiéval együtt emlegetni! Gusztustalan gondolni is rá, még hogyha, ahol átutaztak – s főleg az emlékezetükben – mindenegyes fűszál, cserje is az ellenségtől volt letarolva!

Gyöngédség helyett hirtelen mintha brutális éhség ragadná magát. („Rablás, terror, vér, hazugság!... amúgy sem férnek bele egy a *Nyugat* ízlését követő költeménybe.”)

A jambus tiszta lejtését követve, gyanútlanul, különben már sikerült összetörnie a szeretet keresetlen szavait. Versírás közben nemegyszer tűnődött el ostobán azon, hogy milyen lehet vajon a megszállók éhségérzete?! („Hiába: a gyengébb mi vagyunk. *Én* vagyok!”)

M. mosolya most őszintének tűnik, szinte kiszolgáltatva magát az ő ragadozó képzeletének.

Az asszonyi öl meghittségét keresi. (A pesti kávéházakban manapság nincs, nem lehet, ilyen biztos rejtekhely, ahová egy magyar poéta lehajthatná fejét).

Ez az ösvény az erdőbe visz.

Ahogy a könnyű szélben az ágak egymáshoz koccannak, az újdonsült naiv szerelem szavai ezt sugallják:

„Képtelen gondolat, tudom, érzem, hogy csak tiszta, őszinte lelkeknek lehet joga az alkotáshoz.”

A szókeség mintha őszülő csíkot takarna az ondolált női frizurában.

„Feltétel nélkül szeretem – gondolja L. –, s a szeme mióta már csak engem néz, keres. Aljasság volt részemről felcsigázni benne a szunnyadó életöszönt?”

Ki nem állhatta a magakellető érzélgősséget. Most erkölcsi válságba jutott.

„Valahányszor magyarázatba kezdek, belesülök, csak a mutáló vagy enyhén tudálékos hangomat hallom. Egyvégtében fecsegek, a húségről, s közben a legocsmányabb kaland jár az eszemben. Hogy hogyan tudnám lépre csalni?... Kézirathalomban, könyvek tömkelegében vájkálok, turkállok; valójában kegyetlen ízléstelenséggel tépném le róla a ruhát, hogy belevájjak /r/omló húsába. A lába közé szúrjak... Hova?! A lelke közepébe.”

Mikor fölébred, az ágyneműt szennyesnek érzi; máskülönben a szándéka változatlan. „Tiszta.” Benyit M. hálószobájába. De csak annyit jegyez meg unalmat színlelve:

„Ez a sok hervadó növény, hajdan még buja tenyészet. Valami csoda kéne, hogy tartósítsa őket... legalább az agy.”

Leül az ágy szélére, a nyikorgás cseppet sem feszélyezi. M. meg se mer mukkanni közben; enyhén bandzsítva, zavartan vár, s figyel az ártatlan folytatásra:

„Hiszen az anyag felbomlása, rothadása még nem méreg.”

Másodszor is föl fog ébredni. Az kiábrándítóbb lesz, mint a természet pazarlása.

(„Szerencse, M. nem látott felriadni, hogy megtudja, milyen gonosz vagyok. Férfi. Bandita.”)

November záporoz majd, zokogva. A tócsák térképékkje zivatarba fullad – még hogyha Gráfék villájáig nem is hallszik el az Óriás Gépezet fogaskerekeinek csikorgása; nem jut el idáig legfeljebb egy szakadozott üres tölténytáska, vagy néhány bosszútévesztett golyó.

Egyszer tán, valaha még, a megbocsátó, hazug hit képes lesz reneszánszfénybe emelni az emberi magány jelenéseit.

Kétség lüktet agyában. Baudelaire szöges övet hordó, szőrcsuhás vértanújaként is merő képtelenségnek tűnik kijátszani az Idő végzetét... Igaz, még messze a rontás.

Ha a mámor esztelen vadsága nem is, de Szabó Lőrinc becsvágya (az emlékezet ihlete) túlnő egy emberöltőn.

Mielőtt minden örökre megállna.

2008. február 27.